

Százéves folyóirat mesél a múlttól

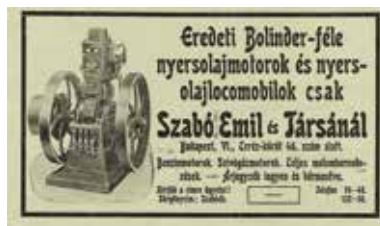
GÉPGYÁRAK KÍNÁLATA EGY MEGSÁRGULT FAIPARI SZAKLAPBAN

Pauló Tamás
ny. faipari mérnök-tanár

A Magyar Asztalos szaklap előző havi számában a hasonló című 108 éves folyóirat hirdetéseit elemeztem. Az első világháborút közvetlenül megelőző időszak iparilag fejlett és újítások sokaságát felvonultató periódusát jól jellemzik az újságban megjelenő reklámok is.

A szép számú (70) hirdetés kb. ¾ része alapanyagot és szolgáltatást kínál az akkor még jórészt kisebb-nagyobb asztalosműhelyekben, jellemzően kéziszerszámokkal dolgozó asztalos mesterembereknek. Ugyanakkor a hirdetések közel negyede faipari gépeket, a gépekhez szükséges meghajtó motorokat, valamint szerzőségeket kínál, ami jelzi, hogy a korszerű technika megállíthatatlanul terjed és az ipari szintű termelés irányába mutat.

Az 1750-es évektől kezdve az ipari forradalom nagy újításai, elsősorban a kereskedelmi hajók tömeges építése miatt a faipart is érintették. Angol hajóépítő mérnökök szabadalmaztatták szinte az összes faipari gépet a XVIII. században, majd a faipari alapgépek közül utoljára a szalagfűrészgépet 1808-ban. Létezésük ellenére ezek a gépek nagyon lassan terjedtek el. 1840-ig csak mutatóban volt egy-egy gép a műhelyekben. 1850-ig szinte minden bútort kézi munkával készítettek. Bár a városfejlesztések, lakásépítések miatt egyre több bútorra volt igény, de a historizáló stílusú bútorok tagolt formái és díszítésvi-

Bolinder-motor több gép egyidejű hajtására

Rex gyártmányú stabilmotor kisüzemek részére

Az egyik legrégebbi motorgyár ajánlata

Megbízható erőforrás Svédországból

Magyar gyártmányú Wohanka-motor

A villanymotor még ritka újdonság

Masszív kialakítású gyalugép a Framagtól

Ismert német márka a Gubisch

A Kiessling kombinált gépeket kínál

A Kirchner az egyik legkedveltebb márka

lága miatt a kézi gyártás tökéletesen megfelelt a korszellemnek. A gépek lassú elterjedésének az is oka volt, hogy energiaforrásként egyedül a gőzgép állt rendelkezésre, ami behatárolt teljesítménnyel bírt, kezelése külön szakembert igényelt és rendkívül tűz- és robbanásveszélyes volt. Fenti okok miatt elsősorban az alapanyaggyártásban terjedtek el ezek a gépek. Így egyre több gőzfűrészüzem és gőzhajtású furnérgyár üzemelt Európa-szerte.

A faipari gépek terjedését segítette elő az 1876-ban szabadalmaztatott szívógázüzemű, 4 ütemű robbanómotor, majd az 1893-ban feltalált nyersolaj működésű dízelmotor. A századfordulóra ezeket a belső égésű motorokat már olyan nagy teljesítményben és olyan kis méretben tudták gyártani, hogy azok akár járművek hajtására, akár faipari gépek működtetésére is alkalmassá váltak.

Érdekességgént említem meg, hogy a gőzhajtás korszerűtlensége és baléletveszélyessége ellenére bizonyos területeken még sokáig fennmaradt. Ilyenek az útépítő és mezőgazdasági

gépek, valamint a hajó- és a vasúti közlekedés területei. Gőzmozdonyokat egészen a második világháború végéig gyártottak.

A robbanómotorokat a korábbi gőzgépekhez hasonlóan nem egy-egy gép, hanem a műhelyben lévő összes gép működtetésére használták. A műhelyből leválasztott helyiségben elhelyezett stabilmotor laposcsíj segítségével hajtotta meg a műhely falán végigfutó, meghajtó (transzmissziós) tengelyt. A tengellyel szemben elhelyezett gépek ugyancsak szíjhajtással kapták az energiát. A motorok teljesítménye általában arra volt elegendő, hogy egyszerre egy gépet működtessen. Mindezen

korlátok ellenére a tiszta üzemelés és az egyszerű kezelés miatt ezek a motorok egyre több asztalos műhelyében hajtottak faipari gépeket. A politikai és gazdasági kötődések miatt Magyarországon elsősorban a német és osztrák korszerű motorok és természetesen a faipari gépek terjedtek el. A német Rex és Bolinder, valamint a Drezdai Motorgyár által kínált nyersolaj- és petróleumüzemű stabilmotorok mellett a Simplex márkájú svéd motor is megjelent Surányi Viktor képviselésével. Különlegességnek számít az 1894 óta szerszámokat, valamint lakatos- és gépészeti kellékeket gyártó magyar vállalkozás, a Wohanka és Társa 1908

Magyar gyártó nagyüzemi gépei

körül megjelent nyersolaj stabilmotorja, amelyet szintén kiválóan lehetett faipari gépek hajtására használni. A faipari gépek kínálatában elsősorban a nagy múltú, több évtizedes gyártási tapasztalatokkal rendelkező német cégek termékei szerepeltek nagyobb számban. Így az igen népszerű Gubisch (Liegnitz), a Framag (Frankfurt), a Kiessling (Leipzig) és a Kirschner (Leipzig) cégek képviselői kínálták egyszerűbb vagy összetettebb gépeiket a kis műhelyektől a nagyüzemekig. Természetesen az ismert bécsi gépgyár, a Zuckermann sem maradhat ki a felsorolásból. Az 1890-es évektől kezdett éledezni a magyar gépgyártás is. Nem egyedüli gyártóként, de egyedüli hirdetőként szerepelt a Langfelder V. Első Magyar Famegmunkáló Gépgyár. Ez az üzem elsősorban hatalmas fűrészüzemi keret- és körfűrészgépeiről vált ismertté, melyek közül nem egy még ma is működőképes. A gépekhez természetesen megfelelő szerszámokra is szükség volt. A hirdetések között a német Louis Klaus kínált több évtizede kiváló minőségű acélszerszámokat. Szerencsére a hirdetőik között találunk magyar gyártót is. Az 1782-es (!) alapítású Miller Márton Fia Acélárugyár igen széles palettán kínál gyalu- és idomkéseket, kör- és szalagfűrészeket, marókat és más gépi szerszámokat. Természetesen ezek a több, mint 100 éves szerszámok a kor igen magas színvonalú kovácstechnológiájával készültek ötvözött acélból. Sem a szerszámok kialakítása, sem az anyaguk nem felel meg a mai követelményeknek. Némelyiket azóta balesetveszélyes volta miatt be is tiltották. Ugyanakkor ezek a szerszámok abban a korban jól működtek a korabeli gépeken. A gyors ütemű városépítések hatalmas mennyiségű bútort, ajtót, ablakot igényeltek, ezért néhány vállalkozás komplett faipari üzemek gépi és tech-

Széles gépválaszték a bécsi Zuckermanntól

Különleges maró-, és fűrészszerszámok

Ajánlat komplett üzemek berendezésére

nológiai tervezését ajánlja a teljes géppark beszállításával. Ezek az asztalostelepeket berendező vállalatok – ma mérnöki irodának hívnánk – komoly referenciákat tudtak felmutatni. Ebben az újságban az Orova Károly gépészmérnök nevével jelzett vállalkozás kínálja a legszélesebb körű tervezést, beépítést. Végül szóljunk az ekkor még gye- rekcipőben járó villanymotorokról. Bár a villanymotort Jedlik Ányos már 1825-ben feltalálta, de magának a villamos energiának az előállítása és az akkori infrastruktúrába illesztése évtizedeket vett igénybe. A városok világítása gázzal történt, a villamos hálózatok kiépítése 1885 után kezdődött Európa-szerte. A villanymotorok megjelenése ugyan már ekkor elkezdődött, de az előállítás magas költségei és a városi villamos hálózatok gyengesége miatt csak 1905 után kezdtek el foglalkozni az ipari szintű felhasználással. Ebben a 108 éves újságban mind- össze egyetlen hirdetésben találni a nyersolajmotorok mellett villanymotort,

mint meghajtási lehetőséget. A Gartner B. gépészmérnök által hirdetett villanymotor meglehetősen nehéz vasöntvényt és kis teljesítményt jelenthetett. Ezeket a később egyre erősebbé váló motorokat ugyanúgy építették be a műhelybe, mint a nyersolaj stabilmotorokat. Egy letelepített motor hajtotta felváltva az összes gépet. A villanymotor jelentette a jövőt, hiszen csendes üzemű, minimális karbantartási igényű és kezelése semmilyen szakértelmet nem igényel. A méretek és az árak csökkenésével, valamint a teljesítmények növekedésével a '20-as évektől kezdve már eleinte a nagyobb, majd később a kisebb gépekbe is önálló meghajtó motorokat építettek be, ami a műhely kialakításának szabadságfokát növelte meg hatalmas mértékben. Ma is ugyanezt a jó 100 éve útjára indított gyakorlatot követjük. ■

